

**Звіт про громадське обговорення
проєкту програми єдиного державного кваліфікаційного іспиту
зі спеціальностей 081 Право та 293 Міжнародне право
на другому (магістерському) рівні вищої освіти**

1. Найменування органу виконавчої влади, який проводив обговорення:

Міністерство освіти і науки України.

2. Зміст питання або назва проєкту документу, що виносилися на обговорення:

Проєкт програми єдиного державного кваліфікаційного іспиту зі спеціальностей 081 Право та 293 Міжнародне право на другому (магістерському) рівні вищої освіти (далі – проєкт програми ЄДКІ).

Нова редакція програми підготовлена за результатами аналізу проведення ЄДКІ за відповідними спеціальностями.

Єдиний державний кваліфікаційний іспит зі спеціальностей 081 Право та 293 Міжнародне право на другому (магістерському) рівні вищої освіти (далі – ЄДКІ) є обов'язковим компонентом атестації здобувачів вищої освіти зі зазначених спеціальностей.

Метою ЄДКІ є оцінювання рівня засвоєних здобувачем вищої освіти спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, визначених стандартами вищої освіти та достатніх для ефективного виконання професійної діяльності за обраною спеціальністю.

Проєкт програми ЄДКІ містить перелік розділів/тем, що стосуються професійної діяльності магістра права. Для кожного змістового розділу/теми зазначено найвищий когнітивний рівень, на якому має бути засвоєно відповідний розділ та тему. Також вказано тематичні пропорції в розділах у вигляді відсотку питомої ваги. Проєкт програми охоплює такі розділи: конституційне право України; основи права Європейського Союзу (ЄС); міжнародне публічне право, міжнародний захист прав людини; адміністративне право України; адміністративне судочинство в Україні; цивільне право України; цивільне процесуальне право України; трудове право України; міжнародне приватне право; кримінальне право України; кримінальне процесуальне право України; міжнародне гуманітарне право, міжнародне кримінальне право; професійна етика та дисциплінарна відповідальність правника.

Громадське обговорення проводилося у формі електронних консультацій. Проєкт програми ЄДКІ було розміщено 01 березня 2024 року на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки України за посиланням: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-programi-yedki-zi-specialnostej-081-pravo-ta-293-mizhnarodne-pravo-na-drugomu-magisterskomu-rivni-vishoyi-osviti>

Зауваження та пропозиції до проєкту програми ЄДКІ приймалися до 20 березня 2024 року на електронну адресу: svitlana.didusenko@mon.gov.ua.

3. Інформація про осіб, що взяли участь в обговоренні:

Протягом встановленого для обговорення з громадськістю терміну надійшли зауваження та пропозиції від шести адресатів: Координаційного бюро з проблем

правових основ підприємницької діяльності, господарського та комерційного права відділення екологічного, господарського та аграрного права Національної академії правових наук України; Інституту політико-правових та релігійних досліджень; Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого; Подцерковного Олега Петровича, завідувача кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія»; Олега Голева; Діани Баюш.

4. Інформація про пропозиції, що надійшли до Міністерства освіти і науки України за результатами обговорення:

Пропозиція Координаційного бюро з проблем правових основ підприємницької діяльності, господарського та комерційного права відділення екологічного, господарського та аграрного права Національної академії правових наук України.

Звертають увагу на таке:

1) спеціальності 081 Право та 293 Міжнародне право на другому (магістерському) рівні вищої освіти є двома окремими (наділеними значною специфікою) спеціальностями, кожна з яких потребує розробки окремої програми ЄДКІ. Недоцільною та нелогічною є розробка єдиної програми для цих двох спеціальностей. Такий підхід призводить до значної уніфікації та матиме в перспективі наслідком «злиття» двох освітніх програм в одну. Спеціальність 081 Право не передбачає глибокого та всебічного вивчення здобувачами міжнародного приватного та публічного права. Відповідно до Стандарту вищої освіти України другого (магістерського) рівня вищої освіти для отримання освітнього ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 17.08.2020 № 1053, цілями навчання є набуття здатності розв'язувати складні задачі та проблеми у сфері правотворчості і правозастосування та/або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог. Обговорюваним проектом програми ЄДКІ зазначені цілі навчання ігноруються.

2) замість невиправдано великої кількості завдань з міжнародного права для спеціальності 081 Право в програмі ЄДКІ варто було б включити завдання з правових дисциплін, орієнтованих на професійну діяльність юристів, в тому числі у сфері економіки України. Спеціальність 081 Право орієнтована на підготовку не юристів-міжнародників, а на підготовку юристів для забезпечення найперше внутрішніх потреб нашої держави (незалежно від спеціалізації). Відтак, мали б бути представлені такі галузі права, як: господарське (економічне, комерційне право), корпоративне право, конкурентне право, земельне право, аграрне право, право неспроможності, господарсько-процесуальне право, третейське судочинство та міжнародний комерційний арбітраж тощо.

Наголошують, що економічне/господарське та господарсько-процесуальне законодавство становить понад 70% всього законодавства України, а не включені до програми ЄДКІ дисципліни становлять основу знань юристів, яких потребують суб'єкти економічних відносин всіх рівнів (від макро- до мікрорівня).

Перевірка знань магістрів щодо господарського процесу та процедур

банкрутства не передбачається, попри існування двох фундаментальних кодифікованих актів процесуального права: Господарського процесуального кодексу України та Кодексу України з процедур банкрутства, функціонування системи спеціалізованих судів – господарських судів України, та окремої, до прикладу, юридичної професії магістерського рівня – арбітражний керуючий. Господарський процес має значну специфіку. Цей факт було проігноровано розробниками представленої до обговорення громадськості програми ЄДКІ;

3) розробка проєкту обговорюваної програми ЄДКІ проводилась без широкого залучення представників ЗВО України. Останні були позбавлені можливості подати свої пропозиції та зауваження, хоча саме на них лежить відповідальність з безпосереднього проведення ЄДКІ, забезпечення підготовки здобувачів;

4) обговорюваний проєкт програми ЄДКІ заперечує спеціалізацію на другому (магістерському) рівні вищої освіти, оскільки ЗВО вимушені будуть опікуватися підготовкою здобувачів освітніх послуг лише з тих базових дисциплін, на які орієнтоване ЄДКІ згідно з представленим до обговорення проєктом. Важливо відзначити те, що саме глибока спеціалізація, в тому числі через підготовку та захист магістерських робіт (а не повторне проходження базових дисциплін, які вже було пройдено на першому (бакалаврському) рівні здобувачем освітніх послуг, є основою будь-якої магістратури в розвинутих країнах світу.

Запропонували:

- програми ЄДКІ підготувати окремо для кожної зі спеціальностей 081 Право та 293 Міжнародне право на другому (магістерському) рівні вищої освіти;

- в програму ЄДКІ для спеціальності 081 Право на другому (магістерському) рівні вищої освіти включити такі дисципліни, як: господарське (економічне, комерційне право), корпоративне право, конкурентне право, земельне право, аграрне право, право неспроможності, господарське-процесуальне право, третейське судочинство та міжнародний комерційний арбітраж;

- розробку програми ЄДКІ для спеціальності 081 Право на другому (магістерському) рівні вищої освіти проводити з широким залученням представників провідних ЗВО та здобувачів освітніх послуг.

Пропозиція Інституту політико-правових та релігійних досліджень

№	Зміст відповідного положення проєкту акта МОН	Зміст пропозиції чи зауваження Інституту політико-правових та релігійних досліджень
1.	Вступ. Абзац 5 Відсутній...	Вступ Додати абзац 5 наступного змісту: ЄДКІ проводиться з урахуванням таких принципів як: академічна доброчесність; об'єктивність; прозорість і публічність; незалежність; нетерпимість до проявів корупції та хабарництва; інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір; єдність методики оцінювання результатів.

2.	Когнітивні рівні	Підтримуємо без зауважень
3.	Узагальнена структура ЄДКІ Загальні етичні вимоги правничої професії	Узагальнена структура ЄДКІ Професійна етика, доброчесність та дисциплінарна відповідальність правника
4.	Деталізована структура * Професійна етика та дисциплінарна відповідальність правника	Деталізована структура 13. Професійна етика, доброчесність та дисциплінарна відповідальність правника
5.	Проект програми має розбіжності у назві найменувань розділу, так в Узагальненій структурі ЄДКІ розділ 13 має назву «Загальні етичні вимоги правничої професії», а деталізована структура має назву «Професійна етика та дисциплінарна відповідальність правника»	Пропонуємо привести структуру ЄДКІ у відповідність, та викласти назву розділу 13 у такій редакції: «Професійна етика, доброчесність та дисциплінарна відповідальність правника»

Пропозиція Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Запропонували включити до програми ЄДКІ за спеціальностями 081 Право та 293 Міжнародне право розділ «Екологічне, земельне та аграрне право України».

Зазначили, що програма ЄДКІ містить перелік розділів/тем, що стосуються професійної діяльності магістра права, і охоплює 12 розділів, які відповідають окремим навчальним дисциплінам освітньої підготовки правників. У переліку відсутній вкрай важливий розділ з екологічного, земельного та аграрного права, які впродовж понад 30-ти років розбудови української державності сформувалися як окремі галузі права, наукові доктрини, навчальні дисципліни та є складовими національної правової системи України.

Відсутність указанного розділу у структурі ЄДКІ унеможливує досягнення визначеної мети ЄДКІ, забезпечення підготовки висококваліфікованих юристів, здатних на високому професійному рівні комплексно й ефективно вирішувати державно-правові питання і проблеми, які не можуть бути вирішені в рамках предмету традиційних галузей права (конституційного, адміністративного, цивільного, кримінального тощо) та потребують використання спеціальних (фахових, предметних) компетентностей з екологічного, земельного та аграрного права. Це підтверджується практикою Верховного Суду, професійних правничих та інших галузевих асоціацій, адвокатів, господарюючих суб'єктів щодо звернення до фахівців з метою підготовки науково-експертних висновків у справах з вирішення екологічних, земельних та аграрних спорів. Без професійного розуміння сутності й особливостей екологічних, земельних та аграрних відносин формування у здобувачів вищої юридичної освіти відповідних компетентностей і фахової позиції, ухвалення ними обґрунтованих рішень у подальшій практичній діяльності

є неможливим.

Зауважили, що звертаються не вперше з цією пропозицією.

Додали, що з початком повномасштабного вторгнення рф в Україну ця проблематика не тільки не втратила своєї актуальності, а й перетворилася на один із найбільш перспективних і затребуваних у суспільстві напрямів професійної діяльності. Адже крім людських жертв, зруйнованої інфраструктури та знищення населених пунктів, значну шкоду військові дії спричиняють саме навколишньому природному середовищу. За попередніми оцінками фахівців, за два роки збройної агресії задокументовано майже 4 тис. злочинів проти довкілля, постраждало мільйони гектарів лісу, сільськогосподарських угідь, об'єктів і територій природно-заповідного фонду, тоді як розрахунки збитків довкіллю, куди входять збитки від засмічення та забруднення земель і ґрунтів, атмосферного повітря, водних ресурсів і морського середовища, знищення лісових ресурсів, рослинного і тваринного світу тощо, уже перевищують 2,2 трлн грн. і ця цифра, на жаль, зростатиме кожного дня й, безумовно, що відновити природу буде набагато складніше, ніж міста та інфраструктуру, а тому потрібно приділити цьому питанню особливу увагу та підійти до його вирішення дуже відповідально.

Відмітили, що на важливості еколого-правової, земельно-правової і аграрно-правової складової функціонування України в сучасних умовах та на майбутнє звертають увагу всі керівні особи нашої держави, серед яких Президент України, Прем'єр-міністр України, очільник Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України та багато інших. Питання охорони довкілля, повоєнного відновлення та «зеленої» реконструкції України наразі вийшли на передній план усіх ключових нормативно-правових актів стратегічного характеру та порушуються на кожному міжнародному, всеукраїнському та регіональному юридичному форумі та інших науково-практичних заходах. В Європейському союзі екологічна тематика визначається пріоритетною.

Пропозиція Подцерковного Олег Петрович, завідувач кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія»

Запропонував:

- Визнати обговорюваною програму ЄДКІ такою, що потребує суттєвого доопрацювання на нових засадах, які передбачають узгодження ЄФВВ та ЄДКІ, ґрунтуються на розумінні альтернативних зарубіжних магістерських програм зі спеціальності «Право»

- Розмежувати програму для спеціальностей «Право» та «Міжнародне право».

- Виключити з програми ЄДКІ зі спеціальності «Право» та «Міжнародне право» базові питання, які виносилися на ЄФВВ.

- Передбачити в програмі ЄДКІ блоки питань зі спеціальних інститутів базових дисциплін чи комплексних галузей (підгалузей), надавши право здобувачам обирати ці блоки для оцінювання. Зокрема йдеться про договірне право, сімейне право, корпоративне право, морське право, страхове право, банківське право, антикорупційне право, податкове право, бюджетне право, інноваційне право, міжнародне економічне право, господарське право, аграрне право, екологічне право, міграційне право.

- Доповнити ЄДКІ питаннями з «Права банкрутства».

- Передбачити в програмі ЄДКІ блоки питань, що становлять не менше 30% обсягу питань іспиту, що формуються університетами на підставі індивідуальних магістерських робіт, що виконувалися здобувачами магістратури за спеціальності «Право» чи «Міжнародне право».

Зазначив, що програма ЄДКІ, запропонована до обговорення, має істотні недоліки загального, структурного та логічного порядку, які консервують проблеми, виявлені під час проведення пробного ЄДКІ, та знищують фаховість магістерської освіти з урахуванням викладеного нижче:

- Проект програми ЄДКІ спрямований на перевірку знань магістрів з дисциплін, які становили основу ЄФВВ по спеціальності право. Йдеться про базові предмети підготовки юриста. Але мета магістратури, як другого рівня освіти, не полягає у повторному вивченні базових предметів підготовки юриста, а у здобуття нових компетентностей спеціалізації. Отже, орієнтуючись на повторну перевірку базових знань магістрів з конституційного права, цивільно права, цивільного процесу, Кримінального права, Кримінального процесу, Адміністративного права та процесу тощо, програма ЄДКІ входить у суперечність із призначенням магістратури зі спеціальності 081 Право.

- Програма ЄДКІ ігнорує усе розмаїття професій юриста, який потребує магістерський рівень. Зокрема, йдеться про професію арбітражних керуючих. Набуття компетентностей арбітражних керуючих неможлива без знань з предмету «Право банкрутства». Адже чинним є Кодекс України з процедур банкрутства, який передбачає процесуальні механізми, невідомі цивільному, адміністративному чи кримінальному процесам. Таке ігнорування в програмі ЄДКІ є грубим порушенням потреб змістовної відповідності її змісту необхідності перевірки знань, необхідних для усіх професій магістерського рівня за спеціальністю 081 Право.

- Програма ЄДКІ ігнорує досвід тих країн, які запровадили єдиний екзамен за наслідками магістратури зі спеціальності право, зокрема Німеччини, що призводить до спотворення ідеї університетської освіти як такої. Європейський досвід магістерської освіти з подібним єдиним екзаменом не має прикладів, коли університети виключаються із процедури випускних іспитів магістрів. Реалізується така участь через формування обов'язкового блоку програми, яка формується самими університетами. Наприклад, в Німеччині 30% програми випускних випробувань становить програми університетів. Випускники виконують індивідуальні письмові завдання, що спільно перевіряється Міністерством юстиції України та університетами, що враховують спеціалізацію студента.

- Програма ЄДКІ виключає індивідуалізацію освіти в магістратурі та не враховує вплив процедури підсумкового оцінювання магістрів на формування програм підготовки магістрів в університетах. Адже переведення програми ЄДКІ на рівень базових предметів автоматично означатиме деіндивідуалізацію освіти другого рівня, наповнення університетських програм базовими предметами, які повинні оволодіти студенти на першому рівні вищої освіти. Зокрема, йдеться про трудове право, яке вивчається студентами на другому курсі бакалавріату. Такий примітивізм слугуватиме додатковим стимулом для студентів для спрощення магістерського рівня освіти призведе до збільшення еміграції серед студентів.

Адже магістерські програми європейських університетів із спеціальності право не містять жорстких меж вивчення, орієнтовані на пошук студентом свого місця в юридичній професії.

- Програма ЄДКІ ігнорує стресову ситуацію, в якій перебувають студенти-магістри, обтяжуючи освіту численними повторними тестуваннями, які не здатні перевірити творчий потенціал випускника-магістра. Орієнтуються на просте запам'ятовування законодавства, а не системне його розуміння. В час цифровізації та ШІ це є абсурдом. З урахуванням того, що на законодавчому рівні не скасовано дворівневість юридичної освіти, випускники юридичних ЗВО зобов'язані проходити тестування з права при доступі до професії адвоката, прокурора, судді, нотаріуса тощо, дублювання освітніх іспитів є невиправданим та таким, що в умовах війни, призводить до марнотратства бюджетних коштів.

Пропозиція Олега Голева

Запропонував створити перелік рішень КСУ, по яким можуть складатися тести. Вважає, що такий підхід роками працює із програмою ЄФВВ з права та міжнародного права для рішень ЄСПЛ. Створення такого списку забезпечить визначеність для осіб, які складають ЄДКІ. Аналогічна пропозиція для рішень ЄСПЛ, з якими потрібно ознайомитися особам, які складатимуть ЄДКІ з права.

У Розділі 12 «Загальні етичні вимоги правничої професії» запропонував уточнити, кого розуміють під правниками. На його думку, наприклад, це мали би бути адвокати, судді, прокурори і нотаріуси. Але в тестах на ЄДКІ, які були в 2023 році, були питання по дисциплінарній відповідальності державних службовців (блоком адміністративного права це не охоплювалося). Таким чином, це вже спричиняло невизначеність, а відтак є нагальна потреба уточнення, про яких правників йдеться в Розділі 12 проєкту програми ЄДКІ з права та міжнародного права. Наразі про конкретних правників згадано лише в підрозділі 12.7. (прокурора, адвоката, суддю).

Пропозиція Діани Баюш

Пропозиція переглянути програму іспиту з урахуванням специфіки двох правничих спеціальностей, пропорційно розділи її та наповнити важливими для кожної спеціальності предметами. Така «суміжна» програма ЄДКІ може нашкодити сучасній системі навчання у ЗВО, адже великий відсоток студентів не будуть вбачати гарантії в отриманні диплому та не захочуть просто так витратити 6-7 років свого життя та величезну суму коштів на навчання, яке не факт що дасть їм кінцевий омріяний результат, що у свою чергу призведе до кризи спеціалістів у даних правничих галузях.

Зазначила, що 28 вересня 2023 року відбувався апробаційний ЄДКІ, який показав, що об'єм іспиту величезний, що у свою чергу дисконцентрує на останній частині завдань і студентам важко подолати такий обсяг і бути так довго в концентрації. Але хіба після експериментальної стадії щось аналізувалося за участі студентства? Такого не було. Експерименти продовжуються, причому під час війни.

Проаналізувавши проект програми на 2024 рік можна побачити, що МОН не тільки не звернуло увагу на неосяжний об'єм іспиту, враховуючи так званий «апробаційний досвід», але і вирішили додати додатковий 13-й предмет «Основи права ЄС». Атестація здобувачів ступеня вищої освіти магістра за спеціальностями 081 «Право» та 293 «Міжнародне право» здійснюється у формі єдиного для обох спеціальностей державного кваліфікаційного іспиту, який охоплює нормативні програмні результати навчання та компетентності як бакалаврського, так і магістерського рівнів освіти. Але хіба це правильно поєднувати в одному іспиті дві по суті різні спеціальності. Здобувачам вищої освіти однієї спеціальності не так докладно викладали дисципліни другої. Відтак, вони не мають змоги за короткі терміни поглиблено дослідити питання і фактично освоїти нову спеціальність. Про яку об'єктивність оцінювання може йти мова? Адже ми бачимо, що студент спеціальності 081 «Право» не перевіряється на знання одного з найважливіших напрямків сьогодення – господарського права, зате оцінюються його знання у міжнародному кримінальному праві, яке фактично не має застосування в Україні. Тести в умовах правового режиму воєнного стану мають бути актуально змінені та удосконалені. Зокрема, заявлено напрям на залучення інвестицій, інноваційний розвиток та загалом на підтримку та розвиток економіки, а у дисциплінах, які мають знати майбутні випускники цьому зовсім не приділено уваги.

Виникає питання, для чого студенту магістратури, котрий нещодавно склав ЄФВВ, складати ЄДКІ? Адже такі предмети як: Конституційне право України, Адміністративне право та Адміністративне судочинство України, Цивільне право та Цивільне процесуальне право України, Кримінальне право та Кримінальне процесуальне право України, Міжнародне публічне право та Міжнародний захист прав людини – предмети загальної компетенції юриста, уже перевірялися на ЄФВВ. Оскільки магістерський рівень освіти передбачає спеціалізацією правника, доречним було б перевірити знання студентів на предмети їхньої спеціалізації, яка носить переважно вузьке спрямування, часто авторський, унікальний характер. Але замість поглиблення у спеціалізацію магістри марнують час на повторну підготовку до тих саме предметів. І навпаки, у разі поглиблення у спеціалізацію здобувач просто не має часу готуватися до повторного складання іспиту, причому значною мірою за іншою спеціальністю. Це означає, що здібні випускники, що хочуть здобути у магістратурі певну професію можуть не отримати дипломів магістра. Те, що пропонується – суперечить не тільки Законам України, праву людини на освіту, а навіть здоровому глузду. Призводить до витрачання державних коштів у порожнечу (повторне екзаменування). Сенс магістратури втрачається. Виникає бажання поїхати за кордон та отримати диплом магістра в інших країнах ЄС, де магістратура зводиться, насамперед до написання авторської магістерської роботи.

Також хотілося б звернути увагу на те, що Указом президента України №49/2024 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» на території нашої держави продовжено строк дії військового стану, тому потрібно врахувати реалії в яких зараз знаходяться студенти, щоденні атаки ворогом та безсонні ночі, що також негативно відображається на засвоєнні та сприйнятті знань. Вважаю за доцільне у такий скрутний час для кожного українця створювати комфортні умови для здобуття освіти студентами, яким і без того вистачає стресів і хвилювань.

Після завершення громадського обговорення проєкту програми на адресу Міністерства освіти і науки України надійшов лист від народного депутата України Юлії Овчиннікової щодо звернення представників закладів вищої освіти та наукових установ стосовно включення до програм ЄДКІ питань екологічного, земельного та аграрного права.

5. Інформація про рішення, прийняті за результатами обговорення:

При доопрацюванні проєкту програми ЄДКІ зауваження та пропозиції, отримані під час громадського обговорення не враховано.